

SİYASİ PARTİLERİN MALİ DENETİMİNİN SAYIŞTAYCA YAPILIP YAPILAMAYACAĞI

*Hasan BAŞ
Dr. Hüseyin ÖZER
Sayıştay Uzman Denetçileri*

Anayasanın 160. maddesinin "Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumlularının hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlemlerini yapmakla görevlidir." şeklindeki ilk fıkrası hükmüne göre Sayıştayın görevlerini üç grup halinde toplamak mümkündür.

- Genel ve Katma Bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını T.B.M.M. adına denetlemek,
- Sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak,
- Kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlemlerini yapmak,

Anayasanın "Siyasi partilerin uyacakları esaslar" başlıklı 69'uncu maddesinin ikinci fıkrasında, siyasi partilerin kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşlarıyla siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamayacakları ve bunlardan maddi yardım alamayacakları; dördüncü fıkrasında, siyasi partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesince yapılacağı; beşinci fıkrasında, Cumhuriyet Başsavcılığının kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve Kanunlara uygunluğunu -kuruluşlarını takiben öncelikle denetleyeceği ve faaliyetlerini de takip edeceği; sekizinci fıkrasında, siyasi partilerin yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdi yardım alamayacakları ve nihayet son fıkrasında da, siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetlerinin, denetlenme ve kapatılmalarının yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Anılan 69 uncu maddeye dayanılarak çıkarılan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 61-69 uncu maddelerinde partilerin gelirleri, 70-72 nci maddelerinde giderleri, 73 üncü maddesinde parti bütçeleri ve kesin hesabı düzenlendikten sonra 74 üncü maddesinde, siyasi parti genel başkanlarının birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve iller teşkilâtının kesin hesaplarının belli süre içinde Anayasa Mahkemesine vermek zorunda oldukları belirtilmiş; 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde de konuya ilişkin hükümler yer almış bulunmaktadır.

Gerek Anayasa gerekse anılan kanunlara nazaran siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmaktadır.

Bu defa, T.B.M.M. Başkanlığınca Mecliste grubu bulunan siyasi parti grup başkanlıklarına ve grubu bulunmayan parti genel başkanlıklarına gönderilmiş bulunan yazıda siyasi parti hesaplarının Sayıştayca denetlenmesi hususu üzerinde durulmaktadır.

Siyasi partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesince yapılması, bir tercih sonucu değil, Anayasal bir zorunluluktur. Bu itibarla Anayasanın 69 uncu maddesi değiştirilmediği sürece, siyasi parti hesaplarının Sayıştayca denetlenmesi mümkün değildir. Anayasanın 69 uncu maddesinde siyasi partilerin mali denetimlerinin Anayasa Mahkemesince yapılması öngörülmemiş olsaydı, 160. maddesinde yer alan " kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlanma işleri" meyanında siyasi parti hesaplarının denetimini de Sayıştay'a vermek mümkün olabilirdi. Ancak, Anayasanın 69 uncu maddesi yürürlükte kaldığı sürece bu yola gitmek olanaksızdır.

T.B.M.M. Başkanlığının anılan yazısında "Sayıştayın bu konudaki kararlarına Anayasa Mahkemesi nezdinde itiraz hakkı tanınarak hukuk güvencesi sağlanabilir." denilmekte ise de, önerilen bu yol da meseleyi Anayasa uygun hale getirmekten uzaktır.

Yine anılan yazıda "Siyasal parti hesaplarının, Anayasa Mahkemesince incelenmesi Yüksek Mahkemeye uzmanlık alanı dışında bir külfet yüklemektedir." denilmekte olup, gerçekten uygulamada, Yüksek Mahkeme çevrelerinde bu hususun sürekli yakınma konusu olduğu bilinmektedir. Nitekim, Anayasa Mahkemesinin emekli başkanlarından birisi, mahkemenin böyle bir denetimi gerçekleştirecek nitelikte bir kuruluş olmadığını, Yüksek Mahkemenin başarı sağlayamadığı tek görev alanının bu olduğunu; bu itibarla siyasi partilerin mali denetiminin Sayıştay'a verilmesi gerektiğini ancak bunun için mali denetiminin Sayıştay'a verilmesini engelleyen Anayasa kuralının değiştirilmesi gerektiğini açıklıkla ifade etmişlerdir. (Muhittin Taylan, "Anayasa ve Sayıştay", Kuruluşunun 117 nci Yılında Sayıştay, Ankara, 1979)

Şu hale göre siyasi parti hesaplarının Sayıştayca denetlenmesine, Anayasa cevaz vermemektedir. Ancak, 2820 sayılı Kanunun 75. maddesinde, Anayasa Mahkemesince yapılacak denetimin, Sayıştay denetçilerinden, Maliye Bakanlığı ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının uzman elemanlarından yararlanarak bunlara hazırlatılacak raporlar üzerinde de yapılabilceği belirtilmiş olup, katkısına ihtiyaç duyuluyorsa, Sayıştay'dan bu suretle faydalanılabilir. Talep edilmesi halinde Sayıştay uzman personeliyle, siyasi partilerin denetimine katkıda bulunmaya hazırdır.

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir başka husus da, hesapların Anayasa Mahkemesince ya da önerildiği gibi Sayıştayca incelenmesi, siyasi partilerin denetiminin sadece bir yönüdür. Hesapların incelenmesi veya de-

netimi, daha önce gerçekleşmiş işlem ve eylemler üzerinde yapılan ikincil bir hizmettir. Bunun önemi aşikâr olmakla beraber siyasal partilerce yapılacak mali işlem ve eylemlerin nasıl olmaları gerektiğini bidayeten belirlemek de son derece önemlidir. Daha açık bir ifadeyle partilerin gelirlerinin neler olacağı, gelir sağlanmada uyulması gereken esaslar, giderleri, mali ve cezai yaptırımlar da siyasal partilerin mali denetiminde ihmalî mümkün olmayan hususlardır. Nitekim batı ülkelerinde siyasal parti gelir ve giderlerine çeşitli sınırlamalar getirilmektedir. Bir bilim adamımızın tespitlerine göre İsveç ve Fransa'da aynı zamanda partilere bağlı olabilecek olan iktisadî teşebbüsler kamu otoriteleri tarafından denetlenmekte, Anglo-Sakson memleketlerinde ise adayların ya da seçimleri idare eden komitelerin mali özgürlükleri, Kanun Koyucu tarafından sınırlandırılmaktadır. (Dr.Ahmet N. Yücekök, "Siyasi Partilerin masraf Denetimi", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt XXVII, Ankara-1972) Bundan başka siyasal partilerin parasal işlemlerinin şeffaflaştırılması amaçlanmaktadır. İngiliz Kamu oyunda çok tartışılan Asil Nadir'in ne zaman ve ne kadar bağışta bulunduğu açıklanmadığı için, Muhafazakâr Partinin mahkemeye verilmiş olması çok yeni bir örnektir. (16.9.1993 tarihli Cumhuriyet Gazetesi)

Demek oluyor ki, siyasal partilerin denetimi, denetim merciinin belirlenmesinden ibaret basit bir konu olmayıp karmaşık, çok boyutlu bir meseledir. Toplumlarının geliştiği, siyasal ve ekonomik ilişkilerin karmaşık bir görünüm kazandığı günümüzde siyasal partilerin uğraş alanları genişlemiş ve daha çok paraya ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Para kaynaklarının neler olduğu, bunları elde etme ve harcama usulleri demokratik kurallara göre belirlenmeli, kaçamak yollar tıkanmalı, halkın denetimine olanak sağlayacak şeffaf bir yapı oluşturulmalıdır.

SONUÇ

a) Anayasanın siyasal partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesince yapılmasını öngören 69 uncu maddesi yürürlükte kaldığı sürece siyasal parti hesaplarının Sayıştayca denetimi mümkün görülememektedir. Ancak, ihtiyaç duyulması halinde 2820 sayılı Kanunun 75. maddesinden yararlanmak suretiyle Sayıştayın siyasal partilerin denetimine katkıda bulunması sağlanabilir.

b) Anayasanın anılan 69 uncu maddesinin değiştirilmesi halinde, kanunla, siyasal parti hesaplarının Sayıştayca denetimi mümkün olabilecektir.